

Die ene formule

Emanuel Rutten

In de film *The Theory of Everything* uit 2014 droomt de fysicus Stephen Hawking van *die ene formule* die niet *ad hoc* is en de hele werkelijkheid beschrijft en verklaart. Hij zoekt er al zijn hele leven tevergeefs naar. Misschien komt dit omdat die formule, mocht hij al bestaan, van een geheel andere aard is dan Hawking vermoedt. Laat me hier mijn eigen vermoeden uitspreken. Die ene formule, de ultieme theorie van alles, is misschien een bijzonder eenvoudig *metafysisch* beginsel, namelijk het beginsel dat er géén universele contingente eigenschappen bestaan. De werkelijkheid, *het zijn* zelf, is zó pluriform en ongrijpbaar dat er voor iedere contingente eigenschap altijd wel iets bestaat dat juist die eigenschap niet heeft. Hierbij versta ik onder ‘eigenschap’ een positief bepaald kenmerk van iets, zoals ‘rood zijn’ of ‘materieel zijn’. Met een *contingente* eigenschap wordt een eigenschap bedoeld die niet noodzakelijk is.

Kortom, de laatste en diepste waarheid over de werkelijkheid is dat ze zich in geen enkele ideologische mal laat persen. Het ultieme beginsel van het zijnsgeheel is dat alle uitspraken van de vorm 'Alles is dit' of 'Alles is dat' onwaar zijn. In formulevorm: Voor alle contingente eigenschappen P bestaat er een object x zodanig dat $\sim P(x)$.

De implicaties van dit zéér eenvoudige metafysische beginsel zijn werkelijk enorm en lijken inderdaad welhaast allesomvattend. Zo moet er bijvoorbeeld naast materie ook iets immaterieels zoals geest bestaan. Als er namelijk géén universele contingente eigenschappen zijn, dan volgt direct dat de contingente eigenschap 'materieel zijn' niet universeel is. Kortom, niet alles is materieel. Evenzo bestaat er iets materieels, want op grond van een analoge overweging is niet alles geestelijk. Idealisme faalt.

Ook bestaat er minimaal één noodzakelijk bestaand object, want de contingente eigenschap 'contingent zijn' is evenmin universeel. We krijgen zo dus een *ontologisch argument* als bijproduct. Omgekeerd zijn er ook contingente objecten, want niet alles is noodzakelijk. Eveneens zijn er ongedetermineerde en dus vrije toestanden, want niet alles is gedetermineerd. En er zijn atomen, want niet alles is samengesteld. Tegelijkertijd bestaan er ook samengestelde objecten, want niet alles is een atoom.

Er volgt ook dat er objecten zijn die niet moreel goed zijn, want de contingente eigenschap 'goed zijn' is evenmin universeel. We krijgen dus als bijproduct een allereerste voorzichtige aanzet tot een nieuwe *theodicee*.

De beroemde vraag van Leibniz waarom er überhaupt iets is en niet veeleer niets wordt eveneens deels beantwoord. Er bestaan namelijk concrete objecten omdat niet alles abstract is. Tevens volgt *Platonisme*. Er bestaan immers abstracte objecten omdat ook de contingente eigenschap ‘concreet object zijn’ niet universeel is.

De lijst van gevolgen is welhaast eindeloos. Zo moeten er onveroorzaakte objecten bestaan, want niet alles is veroorzaakt. En er bestaat causaliteit, want niet alles is causaal inert. Ook volgt dat er substanties bestaan, want niet alles is een eigenschap. En omdat niet alles fysisch is, zijn er ook niet-fysische objecten. Verder is niet alles in de ruimte, dus bestaan er ook objecten buiten de ruimte. Hetzelfde geldt voor de tijd. Meer algemeen gezegd is niet alles immanent, dus er is een *transcendent domein*.

Het klassieke sceptische probleem van het bestaan van de buitenwereld lijkt ook langs deze weg opgelost te worden. Er volgt immers dat de contingente eigenschap ‘het enige object in de wereld zijn’ niet universeel is, zodat de wereld uit minimaal twee dingen bestaat en solipsisme (“Ik ben het enige object dat er is”) onhoudbaar is.

Het gaat maar door. Uit genoemd metafysisch principe volgt in feite de gehele wereld zoals we deze kennen - én meer. Die ene formule kan dus wellicht de ultieme *theorie van alles zijn* waarnaar Stephen Hawking steeds tevergeefs op zoek is geweest. Maar is zij verdedigbaar? Er bestaat inderdaad een metafysisch argument dat precies die ene formule als logisch gevolg heeft, namelijk het *semantisch argument* dat ik enige tijd geleden ontwikkelde en dat ik heb uitgewerkt in een artikel met als titel *Positive universally held properties are necessarily universally held*.¹

Maar zijn er dan echt geen universele eigenschappen? Eigenschappen zoals ‘logisch consistent zijn’ en ‘identiek aan zichzelf zijn’ kunnen toch niet anders dan universeel zijn? Al het bestaande is toch noodzakelijk logisch consistent en gelijk aan zichzelf?

Jazeker, daarom sprak ik hierboven in de formulering van het metafysisch principe over *contingente* eigenschappen. Die ene formule geldt alléén voor eigenschappen die *niet* noodzakelijk zijn. Noodzakelijke eigenschappen zoals ‘logisch consistent zijn’ en ‘identiek aan zichzelf zijn’ zijn namelijk hoe dan ook universeel. Alles wat bestaat is immers logisch consistent en gelijk aan zichzelf. Dat is eenvoudigweg onvermijdelijk. Noodzakelijke eigenschappen kunnen niet anders dan universeel zijn omdat ze vanwege hun noodzakelijkheid onmogelijk aan een object kunnen ontbreken.

¹ Beschikbaar op *Filosofische Bijdragen* (www.gjerutten.nl)

Dat ene metafysische principe verklaart dus eveneens waarom de enige universele eigenschappen die wij tegenkomen van die “flauwe” eigenschappen zijn zoals ‘logisch consistent zijn’ en ‘identiek aan zichzelf zijn’. Ook dat draagt bij aan de kracht ervan.